

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Гуманітарна освіта
в технічних вищих навчальних закладах**

Збірник наукових праць

Випуск 33

Київ – 2016

УДК 378.6:009(082)
ББК 4448.0я54
Г945

Збірник входить до переліку фахових видань (філологічні науки), затверджених ВАК України (Постанова Президії ВАК України від 21.12.2015 року, протокол № 1328).

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради Національного авіаційного університету (протокол № 4 від «25» травня 2016 р.).

Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб. Г945 наук. праць. Вип. 33. – К. : Університет «Україна». 2016. — 276 с.
ISSN 2413-3094

У збірнику вміщено статті науковців, викладачів, докторантів та аспірантів з актуальних питань мовознавства, літературознавства, перекладознавства і фольклористики. Дослідження виконано з урахуванням сучасних досягнень філологічної науки.

Для науковців, викладачів ВНЗ, гімназій, учителів середніх шкіл, студентів
Бібліографія в кінці статей.

УДК 378.6:009(082)
ББК 4448.0я54

Редакційна колегія: д-р філол. наук, проф. Гудманян А. Г. (відп. редактор), д-р філол. наук, проф. Архангельська А. М. (Чехія), д-р філол. наук, проф. Баган М. П., д-р філол. наук Бурлакова І. В., д-р філол. наук Гнатюк Л. П., д-р філол. наук, проф. Гурбанська А. І., д-р філол. наук, проф. Жайворонюк В. В., д-р філол. наук, проф. Іванов В. Ф., д-р філол. наук, проф. Казак М. Ю., д-р філол. наук, проф. Коломієць Л. В., д-р філол. наук, проф. Лебедева Т. В., д-р філол. наук, проф. Межжеріна Г. В., д-р філол. наук, проф. Мелешенко О. К., д-р філол. наук, проф. Михайлин І. Л., д-р філол. наук, проф. Орлицький Ю. Б., д-р філол. наук, проф. Пилипенко Р. С., д-р філол. наук, проф. Стишов О. А., д-р філол. наук, проф. Хавкіна Л. М., д-р філол. наук Циховська Е. Д., д-р філол. наук Шульгіна В. І., к. філол. наук, проф. Акмалдінова О. М., к. філол. наук, ст. викл. Романченко Н. В. (відп. секретар), к. наук із соц. комунікацій, доц. Іващук А. А.

Адреса редколегії: 03680, Київ, просп. Космонавта Комарова, 1, Національний авіаційний університет, Навчально-науковий Гуманітарний інститут, кафедра української мови та культури, корпус 8, к. 901.

Сл. тел.: (044) 406-77-14

Індексується

Пошуковою системою Google Scholar.

Бібліографічною базою даних наукових публікацій «РИНЦ» (лицензійний договір від 05.03 2013).

Засновник

Національний авіаційний університет

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації

КВ № 16149-4621Р від 20.01.2010 р.

ISSN 2413-3094

© Автори статей, 2016

© Національний авіаційний університет, 2016

Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. № 33, Київ, 2016

ЗМІСТ

МОВОЗНАВСТВО. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

БАГАН Мирослава

Заперечення як основа номінації наукових
понять.....7

БІЛОУС Наталія

Перекладацько-інтерпретаційний потенціал
теологічного тексту.....19

БЛИК Ольга

Перспективи української мови у сприйнятті Харківської
школи романтиків (правописні аспекти).....28

ГУДМАНЯН Артур

Досягнення перекладознавства і теорії художнього
перекладу як результат продуктивної перекладацької
спадщини.....40

ЄНЧЕВА Галина, ФІРЦОВА Єлизавета

Перекладацькі трансформації та деформації у
художньому перекладі.....47

ЗАГНІТКО Анатолій

Мовна особистість в епістолярному дискурсі: типологія
лінгвоіндивідуалізації і лінгвоіндивідуалізацій.....58

КАЗИМИРОВА Ірина

Історико-термінологічний словник українських лінгвістичних термінів: теорія і практика укладання.....72

КРАСАВІНА Валентина

Перифраз у сучасному політичному дискурсі (на матеріалі електронних ЗМІ).....86

КРУТЬ Ірина

Лексичні особливості передвиборчої агітації як об'єкт політичної лінгвістики.....96

ЛИЧУК Світлана

Апелятивні назви рівнини в говірках Івано-Франківщини.....106

НАЗАРЕНКО Оксана

Міжтекстова взаємодія в газетному тексті.....120

ОЛЕКСАНДРУК Ірина

Мікротопонімікон Тростянецьчини (с. Ободівка, с. Оляниця, с. М. Стратіївка Тростянецького р-н. Вінницької обл.).....130

ПАУК Марина

Принципи побудови українських прислів'їв.....138

ПИЛИПЧУК Марина

Поєднання стратегій доместикації та форенізації в аудіовізуальному перекладі.....151

ЧЕРНОБРОВ Юлія

Історія термінів на позначення другорядних членів речення в українському мовознавстві.....162

ЧЕРНОВАТИЙ Леонід

Поняття «агенти перекладу» як компонент змісту навчання майбутніх перекладачів.....174

ШАТІЛОВА Наталія

Фольклоризми як мовно-естетичні знаки національної культури в ідіотії Сидора Воробкевича.....187

ЯЦЬКІВ Марія

Лінгвокультурна специфіка фразеологізмів української мови (на матеріалі роману Мирослава Дочинця «Кришчар»).....198

certain associations in children's mind and can be fairly replaced by the reality of the target culture.

Key words: strategy, domestication, foreignization, audiovisual translation, animated film, dubbing, cultural component.

УДК 811.161.2

Юлія ЧЕРНОБРОВ

ІСТОРІЯ ТЕРМІНІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ДРУГОРЯДНИХ ЧЛЕНІВ РЕЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Представлено історію формування термінів на позначення другорядних членів речення в українській мові; розглянуто дефініції відповідних понять в мовознавчих працях та лексикографічних джерелах, окреслено їх змістову організацію, встановлено тенденції термінотворення, а також відображено внесок мовознавців у формування і розвиток зазначеної термінологічної підсистеми.

Ключові слова: історичне термінознавство, термін, українська синтаксична термінологія, додаток, означення, обставина.

Історія становлення термінів-назв для видів другорядних членів речення в українському мовознавстві позначена різними підходами до їх кваліфікації. Принципи класифікації цих членів та визначення їх меж є актуальними завданнями сучасних досліджень із синтаксису української мови. Розвиток термінів на позначення другорядних членів речення в українській мові другої половини ХІХ – початку ХХ ст. представлено в праці Н. А. Москаленко [19], хоча через екстралінгвістичні фактори дослідниця не мала змоги залучити всі доступні джерела зазначеного періоду, що мотивує до заповнення прогалин і презентації зміни семантики зазначеної термінологічної підсистеми.

Мета нашої розвідки – реконструювати історію термінів на позначення другорядних членів речення в українській мові в кореляції з відповідними поняттями й наголосити на внеску вчених у становленні зазначеної термінології.

Термінологічні позначення родового поняття для номінації членів речення, які пояснюють підмет або присудок, засвідчені в українських мовознавчих працях другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст.:

Об'яснючий додатокъ	Осадця 1876, с. 171
поясняючі додатки	Партицький 1873, с. 128; Шерстюк 1907, с.5; Кошовський 1912, с.76
другорядні частки речення	Нечуй-Левицький 1914, с.4
другорядні члени речення	Каганович 1935, с. 10
пояснюючі слова	Каганович 1935, с. 4
пояснювальні члени речення	Огієнко 1935, с. 151
другорядні частки речення (група присудка)	Гарайда 1941, с.105
третєрядна часть въ реченю (група підмета)	Гарайда 1941, с.107

Вперше визначення другорядних членів речення знаходимо у праці О. О. Партицького: «Слова, якими пояснюють підмет або присудок називаються *пояснюючими додатками підмета або присудка*» [26, с. 128]. Монографічний опис членів речення в українському мовознавстві вперше здійснив І. І. Огієнко у праці «Складня української мови. Головні й пояснювальні члени речення» (1938 р.). Свої міркування щодо правильності / неправильності орієнтації термінів на позначення членів речення – *головні члени речення, другорядні члени речення* – учений виклав у першій частині «Складні...» (1935 р.), де стверджує, що їх внутрішня форма не орієнтує на відповідне наукове поняття: «Підмета й присудка звичайно звать *головними членами речення*, – термін баламутний, бо накидає нам на думку, ніби ці члени визначають найголовніше зо змісту речення; я ці члени зву основними, бо вони складають основу речення, а головне в реченні часто подають пояснювальні речення <...>. Решту членів звичайно звать другорядними, – з мого погляду так звати їх не можна, бо вони звичайно подають нам найцінніші відомості, пояснюючи зміст членів основних; мій термін – *пояснювальні члени* – глибше окреслює правдиву істоту й ролю їх» [22, с. 151].

І. І. Огієнко вважає дослідження другорядних членів речення нерозвиненим і несталим через відсутність чіткого окреслення їх кількості: «функціональне значення атрибута (пояснення прикметникового) й прислівникових пояснень дуже близьке ... їх

зливають ув один член – окреслення іменника або дієслова... Пояснювальні члени окремо не існують, – вони тягнуть або до підмета, або до присудка, докладніш виясняючи їх, через що їх можна просто поділити тільки на дві групи: пояснення підмета й пояснення присудка» [22, с. 154].

Поділ членів речення на групу підмета і групу присудка знайшов відображення у відповідній термінології. І. Гарайда серед членів речення виокремлює *головні*, *другорядні* і *третєрядні* члени речення. *Другорядними* називає ті члени речення «котрі доповняють присудок: *близший предмет*, *давший предмет*, *прислівникові означення мѣста, часу, способа, мѣри и степени, причини, цѣли*» [6, с. 105], *третєрядними* – ті, що становлять групу підмета: *поясняють додатки (свойства, родовѣ, присвоєнѣ, сколькості)* [Там само, с. 107]. З другої половини ХХ ст. закріплено видові назви *головні* й *другорядні члени речення* [14, с. 218]. Початок дослідження останніх сягає другої половини ХІХ ст. і до другої половини ХХ ст. спостерігаємо чимало терміноваріантів понять-аналогів, що свідчить про розвиток синтаксичної науки і прагнення науковців дібрати правильно орієнтовані терміни. Подаємо таблицю, у якій відображено термінологічні позначення, зафіксовані у джерелах другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст.

Джерело	додаток	означення	обставина
Вагилевич 1848	дополненіа	опредѣленіа	-
Осадца 1876	доповненье/ доповненя/ предмети	придатокъ	нарѣчвое опредѣленье
Дячан 1865	предметъ	приложенье	-
Шашкевич 1865	предмет	приложникъ	-
Партицький 1873	предметъ	придатокъ, доповненя підметове, выражене приименишкове	пояснене прислівникове

Смаль-Стоцький 1893	предмет	придаток прикметниковий	придаток прислівниковий
Шерстюк 1907	предмети	додаток приложний	додаток нарічний
Коцовський 1912	предмет	додаток прикметниковий	придаток прислівниковий
Нечуй-Левицький 1914	додатки, додаткові слова, додаткові частки речення	слова обзначувальні, обзначувальні частки речення	обставні слова
ГраMAT. термінол. і прав. 1917	додаток	означення	обстава
Словник моск.-укр. 1918	доповнення, додаток	придаток прикметниковий	обставина
Сімович 1918	предмети	додаток прикметниковий	прислівниковий додаток
Левицький (Модест) 1918	додатки	означення	обставні слова
Курило 1925	предмети	придаток прикметниковий	придаток прислівниковий
Сулима 1928	-	додаток прикметниковий	-
Наконечний 1928	іменниковий додаток	додаток прикметниковий	прислівниковий додаток
Український правопис 1933	додаток	означення	обставинне слово
Огієнко 1935	пояснення іменникове/ об'єкт	пояснення прикметникове/ атрибут	пояснення прислівникове
Каганович	іменники в	узгоджені	прислівники і

Шевельов 1935	непрямих відмінках	прикметники, числівники, займенники, дієприкметники	дієприслівники
Синявський 1941	іменниковий додаток	придаток прикметниковий	прислівниковий додаток
Гарайда 1941	предметь	додатки пояснючі	прислівникові означення
Український правопис 1946	додаток	означення	обставина
Шерех 1947	додаток	означення	обставина
Кудрицький 1949	додаток	означення	обставина

Українські мовознавчі праці другої половини XIX – 20-х рр. XX ст. фіксують визначення другорядних членів речення, які висвітлюють лише значеннєві характеристики або лише формальні. Зокрема наголошено на предметному значенні *додатка*: «*предмет* – друга особа або річ, на яку звернена або до котрої сягає ся чинність, настрої духа або що-небудь инше, виражене в висказі» [31, с. 134]; значенні власне-ознаки предмета в *означення*: «*придаток прикметниковий* – прикмета або близьке означене особи або річи» [Там само, с. 134]; якісно-означальній характеристиці дії, стану чи ознаки, умови, при яких відбувається дія, або спосіб, міру, ступінь виявлення дії чи ознаки в *обставини*: «*придаток прислівниковий* – поданий час, місце, степеь, причина, спосіб або инша яка обстановка висказу» [Там само, с. 134]. Формальні окреслення другорядних членів речення враховують частиномовну приналежність власне-членів та пояснюваних членів. У визначеннях йдеться про залежність *додатка* від іменника або дієслова: «*доповнення*, додані до глагола або імени прилагательного, називають ся *предметами*» [25, с. 175]; *обставини* від дієслова і прикметника [Там само]; *означення* від іменника [Там само, с. 179]. Залежно від того, якою частиною мови виражене означення, О. О. Партицький пропонує вирізняти три типи (див. у табл.).

Як засвідчують дані з джерел, утворені терміни-назви на позначення другорядних членів речення відображають різні підходи до їх кваліфікації, а саме: значення члена речення (напр., *предмет* – додаток, *слова означувальні* – означення, *обставні слова*, *обстава* – обставина тощо), частиномовну приналежність (напр., *пояснені прислівникові*, *придаток прислівниковий* – обставина, *доповнення підметове* – означення, виражене іменником у Р. в., *виражені прикметникові* – означення, виражені іменником з прийменником тощо). Лексикографічні джерела 20-х рр. XX ст. частково фіксують сучасні терміноодиниці: *додаток*, *означення* [8, с. 7, 10], *додаток*, *обставина* [9, с. 89, 259].

З 30-х років XX ст. в українських мовознавчих працях спостерігаємо спробу відмови від синтаксичних термінів-назв. Зокрема, додатки представлено як *іменники в непрямих відмінках*, означення – як *узгоджені прикметники*, обставини – як *числівники, займенники, дієприкметники, прислівники і дієприслівники* [12, с. 10]. У цей же час другорядні члени речення вперше стають об'єктом монографічного опису в українському мовознавстві [23]. Дефініції враховують формальні і семантичні характеристики. На позначення додатка і означення представлено по дві терміноодиниці, які крім частиномовної характеристики відображають семантичну функцію членів речення: «*іменникове пояснення чи об'єкт* – це та річ чи особа, що на неї скерована діяльність підмета чи присудка <...> *об'єкт* – це другий предмет у реченні, бо перший – підмет [23, с. 103]; «*іменникове пояснення (об'єкт)*, *об'єкти* – іменникова частина речення, що ближче пояснює дієслово-присудка» [Там само]; «*атрибут (прикметникове пояснення)* – прикметник чи дієприкметник у реченні» [22, с. 156]; «*пояснення прикметникові (атрибут)* – пояснювальний член речення, що докладніш вияснює істоту іменника» [23, с. 118]; «*прислівникове пояснення* – та частина речення, що пояснює дію чи стан присудка <...> *прикметникове пояснення* – окреслення іменника, *прислівникове пояснення* – окреслення дієслова ... його можна назвати *атрибутом дієслова*» [Там само, с. 153]. Про недоречність частиномовних характеристик у термінології членів речення зауважено: «*прикметниковий атрибут* розуміється в широкому значенні – ним може бути не тільки прикметник, але й займенник прикметниковий, числівник

порядковий, дієприкметник <...> за атрибута можуть бути всі форми дієприкметника» [Там само, с. 127].

До кінця першої половини ХХ ст. в українських мовознавчих працях остаточно закріплено терміни на позначення другорядних членів речення *додаток, означення, обставина* [35, с. 158, 160], [38, с. 8] – російськомовні кальки терміноодиниць *дополнение, определение, обстоятельство*. Експонент терміна *додаток* орієнтує на наукове поняття: те, що додається, служить доповненням до чого-небудь [29, с. 343]; *означення* – те, що висловлює ознаку [30, с. 656], *обставина* – умова, за якої щонебудь відбувається тощо [Там само, с. 584].

З другої половини ХХ ст. відбувається розвиток теоретичних напрацювань про синкретизм у системі другорядних членів речення, що зумовив появу терміноодиниць, які відображали зміст відповідних понять. Вони були прозорими і зрозумілими після закріплення у науковому обігу термінів *додаток, означення, обставини*. Йдеться про другорядні (синкретичні) члени, які поєднують ознаки двох типів і становлять труднощі їх кваліфікації залежно від підходу (семантичного чи формального): *обставинний додаток, обставинне означення* [14, с. 107], *означальний додаток* [Там само, с. 109]. Випадки симетрії / асиметрії формальних і значенневих ознак відбиває поняття *морфологізованих і неморфологізованих членів речення* [2, с. 72].

Розрізнення глибинних і поверхневих зв'язків між словами лежить в основі нового вчення про члени речення, що значно розширює сучасну синтаксичну термінологію. Йдеться про опрацювання детермінованих членів речення: *суб'єктно-об'єктних детермінантів (непрямий додаток з семантикою суб'єкта дії, стану), обставинних детермінантів (ситуантів)* та членів речення з подвійним зв'язком (*дулексивів*) [11, с. 516].

Дефініції другорядних членів речення другої половини ХХ ст. і на сучасному етапі розвитку мовознавчої науки відображають різновекторні характеристики. Змістова організація поняття *додаток* враховує приналежність до системи другорядних членів формально-синтаксичної структури простого речення; синтаксичну залежність від керуючої дієслівної чи недієслівної форми, що вимагає відповіді на питання непрямого відмінка; *об'єктне* (предметне значення); властивість виражати *об'єктні семантико-*

синтаксичні відношення; властивість співвідноситися з позицією *об'єкта* в семантико-синтаксичній структурі речення, охоплюючи позиції *адресата, суб'єкта, знаряддя й засобу* тощо; властивість не виявляти позиційної закріпленості при актуальному членуванні [2, с. 84; 4, с. 258; 5, с. 69; 14, с. 55; 33, с. 159] та ін.

У дефініціях *означення* вміщено такі ознаки: приналежність до другорядних членів формально-синтаксичної структури простого речення; синтаксична залежність від іменника чи іншої субстантивованої іменної форми; властивість виражати означальні відношення; поєднання з означуваним іменником формою підрядного зв'язку – узгодження; семантична функція *атрибута* в семантико-синтаксичній структурі речення; відсутність позиційної закріпленості при актуальному членуванні; значення власне-ознаки предмета, значення ознаки за дією, значення присвійності та ін [4, с. 258; 14, с. 109; 33, с. 430].

Змістова організація поняття *обставина* враховує приналежність до другорядних членів формально-синтаксичної структури простого речення; синтаксичну залежить від дієслівної, прикметникової або прислівникової форми; властивість виражати обставинні семантико-синтаксичні відношення; здатність виражати якісно-означальну характеристику дії, стану чи ознаки, умови, при яких відбувається дія, або спосіб, міру, ступінь виявлення дії чи ознаки [4, с. 258; 5, с. 159; 33, с. 423] та ін.

З огляду на вищевказане зазначимо, що дефініції другої половини ХІХ – 20-х рр. ХХ ст. фіксують визначення другорядних членів речення, які висвітлюють лише значеннєві характеристики або лише формальні. Утворені у цей час терміни-назви відображають значення члена речення, його частиномовну приналежність. Лексикографічні джерела 20-х рр. ХХ ст. частково презентують сучасні терміни.

З 30-х років ХХ ст. в українських мовознавчих працях вплив частиномовної доміанти у термінах залишається, дефініції враховують формальні і семантичні характеристики. На позначення *додатка* і *означення* представлено терміноодиниці, які крім частиномовної характеристики відображають семантичну функцію членів речення – *об'єкт, атрибут*. До кінця першої половини ХХ ст. в українських мовознавчих працях остаточно закріплено терміни на позначення другорядних членів речення *додаток,*

означення, обставина та їх видів. У визначеннях *додатка* і *означення* бачимо спроби конкретизувати семантику, що виявилось у значенні предметності (*об'єктності*) / ознаки (*атрибутивності*).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вагилевич І. Грамматика языка малорусского в Галиции. – Львів, 1845. – 181 с.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови: Синтаксис / І. Р. Вихованець. – К.: Либідь, 1993. – 368 с.
3. Возняк М. С. Галицькі граматика української мови першої половини ХІХ століття / М. С. Возняк. – Львів, 1911. – 340 с.
4. Волох О. Т. Сучасна українська літературна мова / О. Т. Волох, М. Т. Чемерисов, Є. І. Чернов. – К.: Вища школа, 1976. – 376 с.
5. Ганич Д. С. Словник лінгвістичних термінів / Д. С. Ганич, І. С. Олійник. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
6. Гарайда І. Грамматика руського языка / І. Гарайда. – Унгарь: Выданя Подкарпатского Общества Наукъ, 1941. – 146 с.
7. Горецький П. Й. Українська мова: практично-теоретичний курс / П. Й. Горецький, І. Шаля. – К.: Книгоспілка, 1929. – 336 с.
8. Граматична термінологія і правопись, ухвалені Комісією мови при Українському т-ві шкільної освіти в Києві. – К.: Друк. Укр. Центр. ради, 1917. – 18(2) с.
9. Дубровський В. Словник московсько-український / В. Дубровський. – К.: Рідна мова, 1918. – 542 с.
10. Дячан П. М. Методична граматика языка малоруського / П. М. Дячан – Львів: Ставропіг. ін.-т., 1865. – 142 с.
11. Загнітко А. П. Теоретична граматика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис / А. П. Загнітко. – Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. – 992 с.
12. Каганович Н. А. Граматика української мови / Н. А. Каганович. – К.: Радянська школа, 1935. – Ч. II: Синтаксис / [упоряд.: Н. А. Каганович, Г. В. Шевельов]. – 1935. – 158 с.
13. Коцовський В. І. Методична граматика руської мови для ІV класи шкіл 5- і 6-класових / В. І. Коцовський, І. М. Огоновський. – Львів: Накладня вид-ва шкільних книжок, 1912. – 98 с.

14. Кротевич Є. В. Словник лінгвістичних термінів / Є. В. Кротевич, Н. С. Родзевич – К.: Вид-во АН Української РСР, 1957. – 235 с.
15. Кудрицький Й. Я. Синтаксис української мови / Й. Я. Кудрицький [ред. П. Й. Горецький]. – К.: Радянська школа, 1949. – 156 с.
16. Курило О. Б. Початкова граматика української мови / О. Б. Курило. – Л.: Поділля, 1921. – Ч. 2. – 40 с.
17. Курс сучасної української літературної мови. Т. II. Синтаксис. / [ред. Л. А. Булаховський]. – К., 1951. – 408 с.
18. Левицький М. Українська граматика для самонавчання / М. Левицький. – Ромни: Молодик, 1918. – 159 с.
19. Москаленко Н. А. Нарис історії української граматичної термінології / Н. А. Москаленко. – К.: Радянська школа, 1959. – 224 с.
20. Наконечний М. Ф. Українська мова / М. Ф. Наконечний. – Харків: Рух, 1928. – 260.
21. Нечуй-Левицький І. С. Граматика української мови / І. С. Нечуй-Левицький. – К.: Друкарня П. Чоколова, 1914. – Ч. II. – 94 с.
22. Огієнко І. І. Складня української мови / І. І. Огієнко. – Жовква: Друкарня оо.Василіан, 1935. – Ч. I. – 195 с.
23. Огієнко І. І. Складня української мови / І. І. Огієнко. – Жовква: Друкарня оо.Василіан, 1938. – Ч. II. – 239 с.
24. Огієнко І. Українська граматична термінологія: Історичний словник української граматичної термінології передмовою про історію розвитку її / І. Огієнко. – К.: Друкарня 1-ї Київської друк. спілки, 1908. – 79 с.
25. Осадца М. Граматика руського языка / М. Осадца. – Львів: Ставропіг. ін.-т., 1876. – 238 с.
26. Партицький О. О. Граматика руска для ужитку в школах людових в Галичині / О. О. Партицький. – Львів: Ц. к. наклад. шк книжок, 1873. – 174 с.
27. Синявський О. Н. Норми української літературної мови / О. Н. Синявський. – Львів, 1941 – 363 с.
28. Сімович В. І. Практична граматика української мови / В. І. Сімович. – Раштат, 1918. – 584 с.

29. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1971. – 547 с.
30. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Ін-т мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – Т. 5. – К.: Наукова думка, 1974 – 839 с.
31. Смаль-Стоцький С. Й. Руска граматика / С. Й. Смаль-Стоцький, Ф. Гартнер. – Львів: 3 друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка, 1893. – 182 с.
32. Сулима М. Українська фраза: Коротенькі начерки. – Х., 1928. – 96с.
33. Українська мова. Енциклопедія. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. – 2004. – 818 с.
34. Український правопис. – Харків: Радянська школа, 1933. – 87 с.
35. Український правопис. – К., 1946. – 246 с.
36. Шашкевич Г. Мала грамматика языка руского основана на подставе читанок для III и IV отряду школ головных в Царстве Аустрии употребляемых jako допомочна книга для учителей и препарандов [Текст] / Г. Шашкевич. – В Вєдни: Накладом сочинителя, 1865. – 235 с.
37. Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови / Ю. Шерех. – Мюнхен: Молоде життя, 1951. – 406 с.
38. Шерех Ю. Грамматика української мови: Посібник для гімназії. Ч. 2: Синтакса / Ю. Шерех, Д. Кислиця. – Мюнхен: Українська трибуна, 1947. – 86 с.
39. Шерстюк Г. П. Коротка грамматика для школи / Г. П. Шерстюк. – Полтава: Український учитель, 1907. – Ч. I. – 64 с.
40. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник / К. Ф. Шульжук. – К.: Академія, 2004. – 406 с.

Ю. ЧЕРНОБРОВ

ИСТОРИЯ ТЕРМИНОВ-НАИМЕОВАНИЙ ВТОРОСТЕПЕННЫХ ЧЛЕНОВ ПРЕДЛОЖЕНИЯ В УКРАИНСКОМ ЯЗЫКОВЕДЕНИИ

Представлена история формирования терминов для номинации второстепенных членов предложения в украинском языке; рассмотрены дефиниции соответствующих понятий в языковедческих работах и

лексикографических источниках, определена их содержательная организация, установлены основные тенденции терминообразования, а также отражен вклад языковедов в формирование и развитие указанной терминологической подсистемы.

Ключевые слова: историческое терминоведение, термин, украинская синтаксическая терминология, дополнение, определение, обстоятельство.

Y. CHERNOBROV

EVOLUTION OF TERMS DENOTING SECONDARY PARTS OF THE SENTENCE

The article studies the evolution of terms which denote secondary parts of the sentence in Ukrainian linguistics. The author analyzes the definitions of the relevant concepts in the linguistic and lexicographical sources, outlines their semantic organization, establishes trends of term-creating and presents linguists' contribution to the formation and development of that terminology subsystem.

From the second half of the 20th cent. syntactic terms *головні, другорядні члени речення* (main, secondary parts of the sentence) have become prevalent. The beginning of the secondary parts of the sentence research reaches the late 19th and the second half of the 20th cent. We can observe a lot of nominations for the same concepts, that proves the development of syntactic science and scientists attempts to choose correctly oriented terms. The article shows the terminological units, which were presented in the sources of the late 19th – early 20th cent.

Terminological definitions of the second half of 19th – early 20th cent., which describe the secondary parts of the sentence, show only semantic or formal characteristics. Terms reflect the component meaning in the sentence or its belonging to the certain part of speech. Lexicographic sources of the early 20th cent. partially present modern terms.

Ukrainian linguistic works since the 30s of 20th cent. show that terms under consideration continue to be under the influence of certain part of speech and their definitions were presented according to formal and semantic characteristics. Also there were two nominations except *додаток* and *означення* – *object* and *attribute*, which show semantic function of the secondary component in the sentence. By the end of the first half of the 20th cent. terms denoting secondary parts of the sentence *додаток, означення, обставина* were finally fixed in Ukrainian linguistic. Definitions of object and attribute shows the attempts to semantic explanation (substantive and attributive meaning).

Key words: historical terminology, Ukrainian syntactic terminology, object, attribute, adverbial modifier.

УДК 378:81'255.2:[811.161.2+811.111]:655.525

Леонід ЧЕРНОВАТИЙ

ПОНЯТТЯ «АГЕНТИ ПЕРЕКЛАДУ» ЯК КОМПОНЕНТ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Стаття містить опис дослідження предметного компонента фахової компетентності майбутніх перекладачів у галузі перекладознавства на матеріалі категорії «агенти перекладу» в межах полісистемної теорії перекладу та системно-емпіричного підходу до літератури. Зміст ілюструється прикладами з історії перекладу, зокрема, України. Складено концептуальну схему деяких понять у згаданій теорії та проаналізовано співвідношення складових елементів категорії «агенти перекладу».

Ключові слова: фахова компетентність майбутніх перекладачів (ФКП), предметний компонент ФКП, полісистемна теорія перекладу, концептуальна схема, категорія «агенти перекладу», історія перекладу в Україні.

До складу фахової компетентності перекладачів (ФКП), формування якої входить до практичної мети їх навчання, входить певна кількість елементів, перелік яких може відрізнитися у різних дослідників (див. огляд в [8]), проте деякі з них наявні у переважній більшості із запропонованих досі моделей. До останніх, зокрема, належать предметний компонент ФКП, що тлумачиться як сукупність понять, на яких ґрунтуються конкретні сфери людської діяльності. Загально визнано (див. огляд в [8]), що недостатня сформованість предметного компонента суттєво ускладнює процес і якість перекладу. Відтак його формування є одним із найголовніших завдань навчання майбутніх перекладачів. З іншого боку, шляхи його розв'язання на сьогодні є дискусійними й потребують серйозного вивчення. Ця невизначеність стосується як переліку галузей, предметна сфера яких має бути засвоєна студентами під час навчання, так і переліку понять в межах кожної з них, який, з одного боку, був би достатнім для забезпечення розуміння предметного змісту тексту оригіналу, а з іншого – був би достатньо компактним, аби не потребувати нереального обсягу